

KISS SZEMÁN RÓBERT

Fejezetek egy intézet történetéből

Félévszázados a Prágai Magyar Intézet

Szögezzük le: a kor nem érdem. A pusztán tény, hogy Prágában magyar intézet nyílt a rossz emlékű 1953-as évben, „*az új kenyér ünnepén*”, még nem ok arra, hogy ünnepeljünk. Ami azonban föltétlenül érdem, az a XX. századi magyar kulturális politikának az a politikai rendszerektől független, többé-kevésbé folyamatosan jelenlévő igénye, hogy fölszámolja azt a nyelvi és politikai elszigeteltséget, amelybe a nemzet modern kori történelme folyamán került – önhibájából

vagy önhibáján kívül, erről már majd egy évszázada vitatkozunk. Tágabb kulturális környezetben tehát a prágai intézet alapítása 1953-ban éppúgy, mint a tallinni vagy a New York-i intézeté 2001-ben, annak a folyamatnak a része, melynek elején Klebelsberg Kunó áll, s melynek végén 2003-ban 17 magyar intézet működik a világ négy kontinensén, és amelynek köszönhetően a prágai intézet is jubileumát ülheti.

Egy jeles budapesti külföldi kulturális intézet vezetőjével beszélgettem a jubileumi évünk kapcsán arról, mit jelent egy ilyen intézet élén állni, hiszen egy igazgató működése csak töredéke az intézet fennállásának. Ez az intézetvezető barátom akkor azt állította, a személyiség mindenképpen meghatározó. Sarkítva fogalmazva: „Nézd, ki csinált itt valamit? Zádor András és én.”

Egy jeles budapesti külföldi kulturális intézet vezetőjével beszélgettem a jubileumi évünk kapcsán arról, mit jelent egy ilyen intézet élén állni, hiszen egy igazgató működése csak töredéke az intézet fennállásának. Ez az intézetvezető barátom akkor azt állította, a személyiség mindenképpen meghatározó. Sarkítva fogalmazva: „Nézd, ki csinált itt valamit? Zádor András és én.”

Kétségkívül vannak az intézetek történetében nagy egyéniségek, akik hosszú időre erősebben rajta hagyják tudósi, művészi kézjegyüket egy intézményen, sőt meghatározóak két kultúra kapcsolatában is, mindazonáltal úgy gondolom, hogy a megfelelő tisztelet a prágai intézet valamennyi igazgatóját megilleti, hiszen feladatukat, melynek legfőbb tartalma az volt, hogy pajzsként védelmezzék az intézetben folyó kulturális munkát a politikától, különösen a hetvenes évek után, kiválóan végezték. Ennek egyik legfőbb bizonyítéka, hogy míg az 1968-as eseményeket követően „tisztességes” ember évekig nem lépte át az intézet küszöbét, a hetvenes évektől a prágai intézet óriási szerepet játszott abban, hogy a saját doktrínáiba egyre jobban belemerevedő csehszlovák kommunista párt által erősen megnyirbált cseh és szlovák kulturális életbe belecsempéssze a viszonylagos szabadság hőn áhított morzsáit. A cseh és a szlovák értelmiség és nagyközönség – érthető módon – mindmáig ezért az időszakért a leghálásabb a magyar intézetnek, s ez az lendület, amely az intézetet az apályos kilencvenes éveken is

A Prágai Magyar Intézet vezetői 1953 és 2003 között:

Tóth Imre, Vécsei György, Bass Tibor, Selmeczi Alajos, Bielik György, Marjanek Ferenc, Horváth József, Gindelené Bencsik Klára, Reményi Krisztina, Kiss Szemán Róbert.

A Prágai Magyar Intézet jelenlegi munkatársai:

Kiss Szemán Róbert igazgató, Harsányi Zoltánné igazgató-helyettes, Farkasné Kovács Mária gazdasági vezető, Agneša Fojtíková (képzőművészet, építészet), Táňa Dimitrova (film-, színház- és táncművészet), Gál Attila (klub, könyvtár), Truchlá-Filipovič Klára (könyvtár), Jana Pelouchová (klub, könyvtár), Benda Judit (titkárság).

Magyar Kulturális Intézetek a világban

(zárójelben az alapítás éve):

Bécs (1924), Berlin (1924), Róma (1927), Párizs (1933), Varsó (1935-39, 1948), Szófia (1948), Prága (1953), Kairó (1974), Delhi (1978), Helsinki (1980), Stuttgart (1989), Moszkva (1990), Pozsony (1991), Bukarest (1992), London (1947-50, 1998), Tallin (2001), New York (2001).

átsegítette. A prágai intézet ugyanis egész Csehszlovákiára kiterjedő hatáskörrel látta el feladatát egészen a pozsonyi intézet 1991-es megnyitásáig. Ehhez a munkához természetesen ideológiai pajzson kívül szükség volt még fölkészült munkatársakra, akik behatóan ismerték mind a magyar, mind pedig a cseh és szlovák kulturális élet képviselőit, és akik nevére jobban emlékeznek az írók, zenészek, filmrendezők, mint az igazgatókéira (a két névsort lásd mellékelve), hiszen velük kellett várniuk vidéki rendezvények esetén néha több órát is egy pályaudvaron a csatlakozásra, ők váltották át forintjaikat koronára, hozzájuk lehetett fordulni, ha megfájdult a foguk. De szükség volt Csehszlovákiában, Cseh-Szlovákiában, Csehországban és Szlovákiában eladható kulturális termékekre is, amelyeket magyar művészek, tudósok állítottak elő.

Az intézet 1989 utáni története izgalmas fordulópontok sorozatából áll. Az akkori intézeti munkatársaknak át kellett élniük, hogy az elnyomás alól hirtelen fölszabadult cseh társadalom – politikai szinten deklarált jóváhagyással – az egykori barakk-társakat odahagyva Nyugat felé fusson. Nem volt ebben semmi rendkívüli, hiszen hazai berkekben is ugyanez a folyamat játszódott le – a korszak paradoxona, hogy ezt is együtt csináltuk: polgártársaink a cseh, szlovák turistákkal együtt lakmározták a májkrémkonzerveket a Kunsthistorisches oldalában és a pisai ferde torony tövében.

A rendszerváltozás viharos esztendejét olyan kulturális szélcsend követte,

amely alapvetően más stratégiát követelt az intézet élén álló vezetőktől. Miután átérték az intézet bezárásával fenyegető kilencvenes évek derekát, Reményi Krisztina igazgatónő vezetésével alapvetően megváltozott az intézet kulturális arculata: nyitásra volt szükség, úgyhogy a prágai intézet szélesre tárta kapuit öregek és fiatalok, csehek és magyarok előtt, klubot létesített, a könyvtár információs centrummá is vált, a fiatalok számára biztosította az alternatív programok szervezésének lehetőségét.

Tennivaló természetesen 2000 utánra is bőven maradt. Stabilizálni kellett az intézet helyzetét a prágai kulturális környezetben, bővíteni kellett a cseh partneri hálózatot stb. A legnagyobb feladatot az intézet új, médiumok által is sugározható arculatának a megteremtése jelentette, amely természetesen olyan hosszú folyamat, amely mindmáig tart. Meg kellett tervezni a pr-programot, be kellett indítani az internetes oldalt (ebben nagy szerepe volt a magyar intézeteket irányító Kulturális Intézetek Igazgatóságának). Legnehezebbnek a médiapartnerek bizalmának megszerzése volt – a programok szervezetségi fokát olyan színvonalra kellett hozni, hogy eleget lehessen tenni annak az alapvető követelménynek, hogy programfüzetet adhassunk ki, mint bármely más külföldi prágai intézet.

Az egyes területek közül hadd emeljem ki e folyóirat olvasóihoz talán a legközelebb álló területet, az irodalmat. A kilencvenes évek a hagyományos könyvpiac és könyvkereskedelem összeomlását hozták, s a pártállami könyvkiadás füstölő romjain éltek tisztavirág-életüket a különféle kisebb-nagyobb kiadók. A helyzet fölmérése után – mivel magam is az irodalom kutatója és művelője vagyok – úgy láttam, új stratégiára van szükség ahhoz, hogy a mai magyar irodalom elnyerje méltó helyét Csehországban. Vendégségben az intézetben: Töröcsik Mari és Maár Gyula

